

Sygn. akt III CK 139/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 października 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Bronisław Czech

SSN Tadeusz Żyznowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Spółdzielni Gastronomicznej w K.

przeciwko S. K.

o zapłatę, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 21 października 2005 r., na rozprawie kasacji strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 3 września 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego jej rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach procesu za instancję kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny zmienił wyrok w zakresie uwzględniającym powództwo i oddalił w całości żądanie powodowej Spółdzielni oraz orzekł o kosztach procesu za obie instancje. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd drugiej instancji zwięźle przytoczył – jak to zostało określone – bezsporne fakty dotyczące władztwa pozwanego nad tymi nieruchomościami. Pozwany S. K. jest właścicielem nieruchomości zabudowanej

położonej w K. przy ul. F., gdzie prowadzona jest kawiarnia „J.(...)”. W kawiarni tej pozostały zabytki z okresu młodopolskiego jak malowidła naścienne, obrazy, litografie oraz inne przedmioty wpisane do rejestru zabytków, w którym jako właściciel wpisany jest Skarb Państwa. W 1991 r. pozwany zawarł umowę z Gminą K., na podstawie której Gmina oddała mu ruchome wyposażenie kawiarni w „użytkowanie” za odpłatnością 2 000 000 zł (w obowiązującej w chwili zawarcia umowy walucie), która to kwota miała być w całości przeznaczona na koszty konserwacji ruchomości i malowideł znajdujących się w tej kawiarni. Prawomocnym wyrokiem z dnia 4 lipca 1996 r. w sprawie sygn. akt I ACr (...) Sąd Apelacyjny nakazał Gminie K. złożenie oświadczenia woli przenoszącego posiadanie zabytkowych ruchomości w terminie 14 dni, licząc od uprawomocnienia się wyroku, a w razie niezłożenia oświadczenia powołany wyrok zastępował to oświadczenie. Pozwany, który został zawiadomiony o treści tego wyroku, był wzywany przez powodową Spółdzielnię do zawarcia umowy dotyczącej korzystania przez niego z zabytkowego wyposażenia kawiarni, nie zawarł takiej umowy. Wojewódzki Konserwator Zabytków zajął stanowisko stwierdzające, iż sporne ruchomości nie mogą być przeniesione w inne miejsce. Rozważając, na tle przytoczonych faktów, charakter władania pozwanego zabytkowym wyposażeniem kawiarni Sąd Apelacyjny wskazał, że to powodowa Spółdzielnia w wykonaniu powołanego powyżej wyroku stała się samoistnym posiadaczem, co wyklucza zastosowanie art. 224 i 225 k.c. Pozwany S. K. nie jest także posiadaczem zależnym spornych ruchomości (art. 230 k.c.). Pozwany chce rzecz zwrócić właścicielowi, jednakże z uwagi na postawę właściciela, któremu odpowiada zaistniała sytuacja, czy też z uwagi na przepisy obowiązującego prawa rzeczy tej zwrócić nie może. Pozwany jest dzierżycielem. Wykluczył także Sąd Apelacyjny możliwość zastosowania art. 753 § 2 k.c. Jediną podstawę roszczeń o zapłatę mogłyby stanowić przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu. Jednakże strona powodowa takich twierdzeń nie wysunęła a Sąd Okręgowy bezpodstawnie prowadził z urzędu postępowanie dowodowe i przedstawił w uzasadnieniu wyroku uwzględniającego powództwo rozumowanie nie dające podstaw do przyjęcia istnienia takiego wzbogacenia, a nadto jest nieudolne. Kasację wniosła powodowa Spółdzielnia Gastronomiczna. Skarżąca z powołaniem się na art. 392 k.p.c. zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła:

1. naruszenie przepisów postępowania, tj.: art. 366 k.p.c. w związku z treścią art. 202 k.p.c. w związku z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. tj. poprzez błędne zastosowanie przepisów dotyczących powagi rzeczy osądzonej w aspekcie wpływu prawomocnego

rozstrzygnięcia sądowego na dopuszczalność ponownego orzekania w przedmiocie tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia w części, w której rozstrzygnięcie to dotyczyło przesądzenia słuszności roszczenia co do zasady, a mianowicie nieuzasadnione pominięcie faktu, iż wyrokiem Sądu Okręgowego w K. i dzielącym jego ustalenia wyrokiem Sądu Apelacyjnego w sprawie I C (...) prawomocnie przesądzone zostało, iż W.(...), będąca niekwestionowaną poprzedniczką prawną powódki, jest właścicielem ruchomości znajdujących się w lokalu gastronomicznym J.(...) przy ulicy F. w K., a zatem – wobec niewykazania przez pozwanego, iż doszło do jakiegokolwiek zmiany stanu faktycznego w zakresie tegoż prawa własności – ustalenia te pozostają aktualne i Sąd winien wziąć je pod uwagę z urzędu, w każdym stanie sprawy;

co miało wpływ na:

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.: błędne zastosowanie art. 6 k.c. określającego rozkład ciężaru dowodowego poprzez nietrafne stwierdzenie, iż mimo faktu wydania w stosunku do poprzedniczki prawnej powódki wyroku ustalającego, iż jest ona właścicielem przedmiotowych ruchomości, a następnie niekwestionowanego faktu sukcesji generalnej powódki po W.(...) i powołania się przez powódkę na treść wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 7 sierpnia 2001 roku wydanego w sprawie do sygnatury akt I Aca (...), który w pełni podzielił ustalenia Sądu Apelacyjnego w sprawie I C (...) przyjmując, iż „ustalenie Sądu, iż przysługujące powódce prawo własności do wyposażenia ruchomego zabytkowego determinuje rozstrzygnięcie”, na powódce nadal spoczywał obowiązek wykazywania prawa własności zabytkowych ruchomości, a nie na pozwanym obowiązek przedstawiania dowodów na fakt, iż miała miejsce taka zmiana stanu faktycznego i prawnego, która mogłaby uzasadnić wzruszenie prawomocnych ustaleń Sądu z 1994 r. w przedmiocie prawa własności, która to zmiana nie miała miejsca, a pozwany siłą rzeczy jej nie wykazał i w oparciu o powyższy tok rozumowania zakwestionowanie legitymacji czynnej powódki do dochodzenia od pozwanego odszkodowania za bezumowne korzystanie ze stanowiących jej własność ruchomości, z których pozwany – będąc posiadaczem zależnym – czerpie istotne korzyści materialne i w konsekwencji oddalenie powództwa;

a nadto:

3. naruszenie art. 224,225 i 230 k.c. w związku z art. 336 k.c. poprzez nieuzasadnione przyjęcie, że powodowej Spółdzielni, która nie jest właścicielem ruchomości, nie przysługuje legitymacja czynna do dochodzenia roszczeń o zwrot

pożytków z tytułu korzystania z zabytkowego wyposażenia kawiarni J.(...) wobec pozwanego, który – wbrew stanowi faktycznemu i prawnemu przyjętemu przez Sąd Apelacyjny w sprawie poprzedniej – jest „dzierżycielem” przedmiotowych ruchomości, a nie posiadaczem zależnym.

Wskazując na powyższe skarżąca Spółdzielnia wносиła o uchylenie zaskarżonego wyroku i – jak to zostało sformułowane - ewentualnie przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Pozwany S. K. w złożonej odpowiedzi na kasację wnosił o jej oddalenie z zasądzeniem kosztów procesu za instancję kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) do rozpoznania tej kasacji stosuje się przepisy dotychczasowe.

Rozstrzygającymi o zasadności kasacji są zarzuty oparte na podstawie z art. 393¹ pkt 2 k.p.c. bowiem dotyczą one samej natury postępowania apelacyjnego i realizacji w praktyce sądów drugiej instancji uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98 (OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124), mającej moc zasady prawnej, przesądzającej o możliwości zmiany przez sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych stanowiących podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzania postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenie. Wskazana w art. 382 k.p.c. kompetencja sądu odwoławczego, uprawniająca do dokonywania własnych ustaleń na podstawie materiału zebranego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, zmierza do zapewnienia realizacji nakazu sprawności postępowania wyrażonego – w powołanym w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku - art. 45 Konstytucji, jednakże z zachowaniem instancyjności (art. 176 ust. 1 Konstytucji). Merytoryczny charakter postępowania apelacyjnego, podkreślany w powołanej uchwale z dnia 23 marca 1999 r. zmierza do naprawienia błędów popełnionych przez sąd pierwszej instancji i w tym znaczeniu postępowanie apelacyjne jest przedłużeniem postępowania przeprowadzonego przed sądem pierwszej instancji. Przedmiotem jednakże badania powinien być cały materiał zebrany w sprawie. Sąd Okręgowy przeprowadził dowód m.in. z wyroku z uzasadnieniem w sprawie sygn. akt IX GC (...) i wyroku Sądu Apelacyjnego z uzasadnieniem wydanego w tej samej sprawie sygn. akt ACa (...). Strony nie kwestionowały takiego sposobu przeprowadzenia dowodu a w toku postępowania wskazywały nie tylko na znajomość, lecz i na znaczenie tych orzeczeń dla

rozstrzygnięcia kolejnego między stronami sporu (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 1997 r. I CKN 42/96 – OSNC 1997, nr 5, poz. 62). Pozwany S. K. nie kwestionował prawa własności powodowej Spółdzielni a Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu postanowienia oddalającego zażalenie interwenienta ubocznego Gminy Miasta Krakowa, stwierdził, że przedmiotowy spór między stronami dotyczy wynagrodzenia za korzystanie przez pozwanego z ruchomości stanowiących własność strony powodowej. Powyższe potwierdził Sąd Okręgowy w wyroku uwzględniającym powództwo i wskazał, że w powoływanej sprawie sygn. akt I ACa (...) Sąd Apelacyjny przyjął, że pozwany był posiadaczem w złej wierze co najmniej od 1996 r. wskutek czego powodowa Spółdzielnia może skutecznie domagać się wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy na podstawie art. 225 w zw. z art. 224 k.c., powołanie art. 255 k.c. jest wynikiem oczywistej omyłki.

W ocenie Sądu Okręgowego zasadności żądania pozwu co do zasady jak i podstawy prawnej nie można kwestionować, a do rozstrzygnięcia pozostaje wysokość wynagrodzenia i zasadność zgłoszonego zarzutu potrącenia). Eliminacja wadliwości, które w ocenie Sądu drugiej instancji związane są zarówno z podstawą faktyczną, jak i prawną pierwszoinstancyjnego rozstrzygnięcia wymagała odniesienia się do skrótowo wyrażonej argumentacji, którą kierował się Sąd Okręgowy, a dotyczy to instytucji związania Sądu (innych sądów) w świetle art. 365 k.p.c., która to instytucja – wbrew odmiennym i błędnym wywodom kasacji – jest niezależna od instytucji powagi rzeczy osądzonej. Jeżeli w sprawie zachodzi powaga rzeczy osądzonej, to w ogóle nie bada się kwestii mocy wiążącej a pozew podlega odrzuceniu. Podjęcie przez sąd odwoławczy decyzji co do istoty sprawy powinno być poprzedzone kontrolą przeprowadzoną przez ten sąd. Kontrola ta obejmuje także zakres mocy wiążącej wydanego orzeczenia i możliwości badania kwestii już rozstrzygniętych w prawomocnym orzeczeniu.

Podstawą kwestionowania poczynionych w prawomocnym wyroku ustaleń oraz dochodzenia do innych wniosków i w konsekwencji innego rozstrzygnięcia sprawy nie może stanowić przekonanie, iż sposób rozstrzygnięcia ustalonych wcześniej kwestii jest niewłaściwy. Sąd Apelacyjny pominął omawiane orzeczenie i jego znaczenie dla rozstrzygnięcia tej sprawy. Nie można podzielić i aprobować praktyki zstępowania własnym orzeczeniem, orzeczenia sądu pierwszej instancji. Praktyka taka koliduje z rolą procesową sądu drugiej instancji, którego orzeczenia - ze względu na wprowadzane ograniczenia dostępu do trzeciej instancji w ogóle nie podlegają jakimkolwiek

sprawdzeniu. Nie do odosobnionych należałaby sytuacja w której sąd drugiej instancji mógłby orzekać jako jedna i ostateczna instancja.

Z powyższych przyczyn podstawę kasacji z art. 393¹ pkt 2 k.p.c. należy uznać za wykazaną w stopniu pozwalającym na trwałą eliminację oceny rozumowania Sądu pierwszej instancji wyrażanej w kategoriach nieudolności.

Z powyższych przyczyn i na podstawie powołanych przepisów należało orzec jak w sentencji wyroku.